

Justitiekommitténs betänkande 2025/26:JuU9

En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändringar i bl.a. rättegångsbalken och offentlighets- och sekretesslagen, med en redaktionell ändring. Förslagen syftar till att stärka rättssäkerheten, öka effektiviteten i domstolsprocessen och minska påfrestningen för brottsoffer och vittnen som deltar i en rättsprocess och innebär bl.a. följande:

- Berättelser som lämnats vid tidiga förhör och vittnesattester ska få läggas fram som bevis i en rättegång i brottmål i större utsträckning än i dag.
- De s.k. tilltrosbestämmelserna i hovrätt och Högsta domstolen upphävs.
- En ny sekretessbestämmelse till skydd för uppgifter om tvångsmedel hos Domstolsverket införs.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2026.

Utskottet anser att riksdagen bör avslå motionsyrkandet.

I betänkandet finns en reservation (V).

Behandlade förslag

Proposition 2025/26:155 En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess.

Ett yrkande i en följdmotion.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess	5
Utskottets ställningstagande	14
Reservation	16
En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess (V)	16
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	18
Propositionen	18
Följdmotionen	18
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	19

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1994:831) om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt med den ändringen att orden ”den 30 juni 2026” i ingressen ska bytas ut mot ”vid utgången av juni 2026”,
3. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2025/26:155 punkterna 1–3 och avslår motion

2025/26:3951 av Gudrun Nordborg m.fl. (V).

Reservation (V)

Stockholm den 28 april 2026

På justitieutskottets vägnar

Henrik Vinge

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Henrik Vinge (SD), Teresa Carvalho (S), Mikael Damsgaard (M), Heléne Björklund (S), Pontus Andersson Garpvall (SD), Charlotte Nordström (M), Anna Wallentheim (S), Adam Marttinen (SD), Mattias Vepsä (S), Gudrun Nordborg (V), Torsten Elofsson (KD), Ulrika Liljeberg (C), Mats Hellhoff (SD), Ulrika Westerlund (MP), Martin Melin (L), Lars Isacson (S) och Lars Jilmstad (M).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet proposition 2025/26:155 En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess. I propositionen finns en redogörelse för ärendets beredning fram till regeringens beslut om propositionen.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

En motion har väckts med anledning av propositionen. Förslaget i motionen finns i bilaga 1.

Riksdagen har tidigare gjort tillkännagivanden till regeringen om utökade möjligheter att dels använda vittnesattester som bevis, dels åberopa berättelser från förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis (bet. 2021/22:JuU6, rskr. 2021/22:37). I betänkandet behandlar utskottet även regeringens redovisning av åtgärder med anledning av dessa tillkännagivanden.

Utskottets överväganden

En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens lagförslag om en mer rättssäker och effektiv domstolsprocess, med en redaktionell ändring. Därmed avslår riksdagen ett motionsyrkande om delvis avslag på propositionen.

Jämför reservationen (V).

Bakgrund

I 23 kap. rättegångsbalken finns det bestämmelser om förundersökning. Av 23 kap. 21 § andra stycket rättegångsbalken framgår att uppteckning och granskning av ett förhör under förundersökningen ska göras innan förhöret avslutas eller, om förhöret är särskilt omfattande eller behandlar komplicerade sakförhållanden, så snart som möjligt därefter.

Ett förhör inför en brottsbekämpande myndighet får dokumenteras genom en ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning. Vid bedömningen av om ett förhör bör dokumenteras genom en ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning ska brottets beskaffenhet, utsagens förväntade betydelse och den hördes personliga förhållanden särskilt beaktas (23 kap. 21 b § rättegångsbalken).

I 35 kap. rättegångsbalken finns bestämmelser om bevisning i allmänhet. Av 35 kap. 13 § andra stycket framgår att ett omförhör i hovrätten behöver hållas endast om hovrätten anser att det är av betydelse för utredningen. Regeln kompletteras av de s.k. tilltrosparagraferna i 50 kap. 23 § och 51 kap. 23 § rättegångsbalken. Reglerna tar sikte på den situationen att det vid en huvudförhandling i tingsrätten har hållits förhör inför rätten eller syn på stället om någon viss omständighet, och avgörandet även i hovrätten beror på tilltron till den bevisningen. I sådana situationer får tingsrättens dom i den delen inte ändras utan att beviset har lagts fram genom en ljud- och bildupptagning eller tagits upp på nytt i hovrätten. Undantag görs om det finns synnerliga skäl för att bevisets värde är ett annat än tingsrätten antagit. I brottmål görs undantag även om ändringen är till fördel för den tilltalade. Motsvarande bestämmelser för Högsta domstolen och för rättegången i vissa hyresmål finns i 55 kap. 14 § rättegångsbalken och 7 § lagen (1994:831) om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt.

Enligt 35 kap. 14 § rättegångsbalken gäller ett principiellt förbud mot att som bevis i rättegången åberopa en berättelse som någon har lämnat skriftligen med anledning av en redan inledd eller förestående rättegång eller en uppteckning av en berättelse som någon med anledning av en sådan rättegång har

lämnat inför åklagare, Polismyndigheten eller annars utom rätta, s.k. vittnesattester. Förbudet gäller även, med undantag för vad som följer av 35 kap. 15 § rättegångsbalken, i de fall en sådan berättelse spelats in antingen med ljud eller med ljud och bild. Förbudet motiveras med att det är en nödvändig grund för principen om bevisomedelbarhet (se propositionen om ett reformerat tingsrättsförfarande, prop. 1986/87:89 s. 171).

Det finns enligt nuvarande regler fyra undantag från förbudet:

- om det är särskilt föreskrivet
- om förhör med den som lämnat berättelsen inte kan hållas vid eller utom huvudförhandling eller i övrigt inför rätten
- om det finns särskilda skäl med hänsyn till de kostnader eller olägenheter som ett förhör vid eller utom huvudförhandling kan antas medföra, fördelarna med ett sådant förhör, berättelsens betydelse och övriga omständigheter eller
- om parterna godtar det och det inte är uppenbart olämpligt.

Det fjärde och sista undantaget infördes för brottmålsdel den 1 januari 2022 i syfte att göra handläggningen av framför allt stora brottmål modernare, flexiblare och effektivare. Kravet på att parterna ska vara överens är avsett att skydda en part från de nackdelar det kan innebära i bevishänseende att en skriftlig berättelse åberopas mot honom eller henne (se prop. 2020/21:209 s. 37).

En berättelse som lämnats inför en brottsbekämpande myndighet och som dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning får åberopas som bevis i en rättegång i brottmål (s.k. tidiga förhör) om det är lämpligt (35 kap. 15 § rättegångsbalken).

I 18 kap. offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) finns bestämmelser om sekretess till skydd främst för intresset av att förebygga eller beivra brott, och 35 kap. innehåller bestämmelser om sekretess till skydd för enskild i verksamhet som syftar till att förebygga eller beivra brott m.m.

Riksdagens tillkännagivanden

Riksdagen har tillkännagett för regeringen det som utskottet anfört om utökade möjligheter att använda vittnesattester som bevis (bet. 2021/22:JuU6 punkt 3, rskr. 2021/22:37). Enligt tillkännagivandet bör det övervägas om inte kravet på att parterna måste godta en vittnesattest för att den ska få läggas fram som bevis ska tas bort.

Riksdagen har även tillkännagett för regeringen det som utskottet anfört om utökade möjligheter att åberopa berättelser från förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis (bet. 2021/22:JuU6 punkt 4, rskr. 2021/22:37). Enligt tillkännagivandet ska en berättelse som lämnats vid ett förhör inför en brottsbekämpande myndighet och som dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning få åberopas som bevis i rättegången om det inte är uppenbart olämpligt med hänsyn till sakens prövning.

Propositionen

I propositionen lämnar regeringen förslag till ändringar i bl.a. rättegångsbalken och offentlighets- och sekretesslagen. Förslagen syftar till att stärka rättssäkerheten, öka effektiviteten i domstolsprocessen och minska påfrestningen för brottsoffer och vittnen som deltar i en rättsprocess. Regeringens förslag och bedömningar innebär i huvudsak följande.

Sekretess för uppgifter om enskilda

Regeringen föreslår att det ska införas en sekretessbrytande bestämmelse som innebär att domstolar ska kunna lämna sekretessreglerade kontaktuppgifter till Domstolsverket, om uppgifterna behövs för att genomföra en utbetalning av ersättning för någons inställelse i domstol.

Som skäl för förslaget anför regeringen bl.a. följande. I 10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen finns det visst stöd för domstolarna att bryta sekretessen och överlämna sekretesskyddade uppgifter till Domstolsverket. Av utredningen framgår att Domstolsverket har gjort bedömningen att bestämmelsen inte utgör ett tillräckligt stöd för domstolarna att kontinuerligt lämna sekretessbelagda uppgifter till myndigheten för utbetalningar av ersättning. När en uppgift omfattas av sekretess betalas ersättningen ut genom att Domstolsverket laddar ett kontantkort med den beslutade ersättningen som domstolen sedan skickar till den enskilde. Hanteringen innebär nackdelar för den enskilde som i stället för att få ersättningen utbetald till ett bankkonto måste invänta en leverans av ett kontantkort som sedan behöver lösas in.

För att möjliggöra en fortsatt digital hantering av utbetalningarna behövs det enligt regeringen en sekretessbrytande bestämmelse som innebär att domstolar ska kunna lämna sekretessreglerade kontaktuppgifter till Domstolsverket. Bestämmelsens tillämpningsområde bör avgränsas till uppgifter som omfattas av sekretess enligt 35 kap. 12 § offentlighets- och sekretesslagen och som behövs för att genomföra en utbetalning av ersättning för någons inställelse i domstol.

Regeringen föreslår vidare att det ska införas en ny bestämmelse om överföring av sekretess som innebär att uppgifterna ska omfattas av sekretess även hos Domstolsverket. Det finns inte någon sekretessbestämmelse som är tillämplig på kontaktuppgifter till enskilda hos Domstolsverket. Om sådana uppgifter lämnas över till Domstolsverket blir de därför offentliga. För att säkerställa skyddet för enskilda är det enligt regeringen nödvändigt att de kontaktuppgifter som omfattas av sekretess i domstol inte blir offentliga när de förs över till Domstolsverket. I annat fall skulle sekretesskyddet för kontaktuppgifterna i praktiken bli verkningslöst.

Sekretess för uppgifter om tvångsmedel

Regeringen föreslår att uppgifter om tvångsmedel ska omfattas av sekretess hos Domstolsverket.

Som skäl för förslaget anför regeringen i huvudsak följande. Åklagarmyndigheten lämnar, i samverkan med Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Tullverket och Säkerhetspolisen, årliga rapporter till regeringen om användningen av hemliga tvångsmedel. Av rapporterna framgår att antalet tillstånd till användning av hemliga tvångsmedel har ökat kraftigt. De statistiska uppgifterna avser antalet tillstånd och inte antalet ärenden som handlagts i domstol. Domstolsverket fördelar resurser till domstolarna med utgångspunkt i ärendemängd och nedlagd tid. Enligt regeringen har domstolarna framfört önskemål om att hanteringen av det ökade antalet ärenden om hemliga tvångsmedel ska få ett tydligare genomslag vid den tilldelning av ekonomiska resurser som Domstolsverket ansvarar för. För att åstadkomma detta har Domstolsverket föreslagit att det i förordning införs en skyldighet för domstolarna att redovisa statistiska uppgifter om hemliga tvångsmedel till Domstolsverket som gör det möjligt för domstolarna att lämna uppgifterna till Domstolsverket utan hinder av sekretess.

Om statistiska uppgifter om hemliga tvångsmedel överförs till Domstolsverket är det viktigt att uppgifterna även där skyddas av sekretess. Med hänsyn till uppgifternas känsliga natur är det av yttersta vikt att det inte uppstår någon risk för att uppgifterna blir offentliga efter att de har överlämnats till Domstolsverket. Det handlar om mycket skyddsvärda uppgifter som kommer att överföras till Domstolsverket. Med hänsyn till detta och till att uppgifterna kommer att kunna sammanställas eller på annat sätt bearbetas i myndighetens verksamhet bedömer regeringen att det finns ett behov av att införa en ny sekretessbestämmelse för Domstolsverkets verksamhet.

Regeringen bedömer att bestämmelsen bör avgränsas till att gälla uppgifter om tvångsmedel. Skaderekvisitet bör utformas på ett sådant sätt att det omfattar samma åtgärder och verksamheter som i 18 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen. Uppgifterna bör alltså kunna hemlighållas hos Domstolsverket om följden kan antas bli att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller sådan framtida verksamhet som avses i 18 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen skadas om uppgifterna röjs.

Regeringen föreslår att den tystnadsplikt som följer av den nya bestämmelsen ska ha företräde framför rätten att meddela och offentliggöra uppgifter när det gäller intresset av att förebygga och beivra brott.

Ökade möjligheter att åberopa berättelser i tidiga förhör som bevis

Möjligheten att åberopa berättelser som lämnats i tidiga förhör har inte fått avsedd effekt

En berättelse som lämnats inför en brottsbekämpande myndighet och som dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning får åberopas som bevis i en rättegång i brottmål om det är lämpligt (35 kap. 15 § rättegångsbalken). Möjligheten infördes den 1 januari 2022 för att tillgodose krav på flexibilitet och effektivitet i handläggningen av brottmål. Regeringen förutsågs kunna ge

mer tillförlitlig bevisning och bättre förutsättningar för materiellt riktiga domar.

I motiven anges att utsagor från ett tidigt förhör kan vara mer tillförlitliga eftersom de lämnas i närmare anslutning till den iakttagelse som de var avsedda att beskriva och dessutom är mindre påverkade av vad andra människor har sagt eller vad som kan ha framkommit i exempelvis media eller på sociala plattformar. Att åberopa tidiga förhör bedömdes också minska de påfrestningar som en lång väntan på rättegång kan innebära för förhörspersonerna och medför också en minskad risk för att vittnen och brottsoffer utsätts för hot eller andra påtryckningar i syfte att få dem att ta tillbaka eller ändra sina uppgifter inför huvudförhandlingen i domstol. Möjligheten till tidiga förhör bedömdes också vara tids- och kostnadseffektiv, speciellt i de situationer där målsägande och vittnen inte hörs på nytt i domstol (se prop. 2020/21:209 Utökade möjligheter att använda tidiga förhör s. 40–41).

Mot bakgrund av förarbetsuttalandena har utredningen analyserat om reformen gett önskad effekt. Enligt regeringen framgår det av utredningen att den förväntan som fanns på att tidiga förhör skulle effektivisera brottmålsprocessen och minska påfrestningarna för vittnen och brottsoffer inte fullt ut realiserats. För att tillgodose den tilltalades rätt till motförhör har förhörspersoner i många fall kallats till huvudförhandlingen för tilläggsförhör, ett förfaringsätt som leder till längre förhandlingstid i domstol. Det innebär också en fortsatt påfrestning för vittnen och brottsoffer som alltså tvingas lämna sina uppgifter ytterligare en gång, i domstol.

Åklagarmyndigheten har framhållit för utredningen att bristerna i reformens genomslag även beror på att domstolarna sällan lämnar besked före huvudförhandlingen i frågan om tidiga förhör kommer att tillåtas som bevisning vid huvudförhandlingen, vilket leder till att förhörspersonerna i stor utsträckning kallas till förhandlingen trots att åklagarna enbart åberopat det tidiga förhöret som bevisning. Det förekommer även att åklagare under beredningen av målet får avslag på sin framställan, men att det tidiga förhöret sedan ändå tillåts.

En tidig berättelse inför en brottsbekämpande myndighet ska kunna åberopas som bevis om det inte är olämpligt

Regeringen föreslår att en berättelse som lämnats vid ett förhör inför en brottsbekämpande myndighet och som dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning ska få åberopas som bevis i en rättegång i brottmål om det inte är olämpligt.

Enligt regeringen finns det, som konstaterats ovan, en rad betydande fördelar med att åberopa tidiga förhör som bevis i en rättegång. Dessa omständigheter talar för att tidiga förhör bör få åberopas i så stor utsträckning som möjligt, under förutsättning att befogade rättssäkerhetsanspråk från den tilltalades sida också kan tillgodoses.

För att regleringen av tidiga förhör ska bli mer effektiv bedömer utredningen att det krävs dels att parterna, och då främst åklagarna, åberopar

tidiga förhör i större utsträckning, dels att polisen och åklagarna möjliggör för den misstänkte att hålla motförhör redan under förundersökningen. Om motförhör hålls redan under förundersökningen minskar behovet av att åberopa tilläggsförhör i domstol, och de effektivitetsvinster reformen var avsedd att åstadkomma realiserar. För att åstadkomma en mer effektiv tillämpning av reglerna krävs det därför, enligt utredningen, primärt att myndigheterna arbetar internt med kunskapshöjande insatser och metodutveckling och att förhör genomförs under rättssäkra förhållanden där rätten till motförhör blir tillgodosedd. Åklagare behöver också åberopa tidiga förhör i större utsträckning.

Regeringen delar utredningens bedömning i dessa delar. Regeringen anser dock att det även finns ett behov av att genomföra utredningens alternativa förslag och utöka möjligheterna att åberopa tidiga förhör som bevis i domstolen. En ljud- och bildupptagning av en berättelse som lämnats utom rätta, dvs. en berättelse som nedtecknats eller spelats in utan att berättelsen lämnats vid ett förhör inför rätten under eller utom en huvudförhandling, bör därför få åberopas som bevis i en rättegång om det inte är olämpligt med hänsyn till sakens prövning. Ändringen innebär en presumtion för att ett tidigt förhör ska tillåtas som bevis om inte rätten, utifrån vad parterna anfört, gör bedömningen att det finns betydande processuella nackdelar med att beviset läggs fram på det sättet. Det kan handla om såväl processekonomiska skäl som rättssäkerhetsaspekter.

Genom att införa en presumtion för att tidiga förhör får läggas fram som bevis i en rättegång kan det förhindras att invändningar mot lämpligheten i att åberopa ljud- och bildupptagningar framförs sent i processen. En sådan presumtion innebär vidare att domstolen måste ta ställning i frågan före huvudförhandlingen. Enligt regeringen medför ordningen därför också en ökad förutsebarhet i processen, vilket ger både parter och domstolar bättre förutsättningar att planera och genomföra huvudförhandlingar.

Regeringen anför att en invändning som några remissinstanser för fram är att en utökad möjlighet att tillåta berättelser under förundersökningen som bevis riskerar att förskjuta tyngdpunkten i rättskipningen från domstolarna till de brottsbekämpande myndigheterna och att en sådan ändring inte bör genomföras utan en mer omfattande analys av vad det skulle innebära för tillämpningen av omedelbarhetsprincipen. Liknande synpunkter framförs av Lagrådet som avråder från att ändra presumptionen för när tidiga förhör får åberopas som bevis, för att inte riskera att tyngdpunkten i bevisupptagningen förskjuts till att bevisning endast tas upp av brottsbekämpande myndigheter under förundersökningen.

Regeringen anför att rättegångsbalken bygger på att brottmål ska avgöras efter muntlig huvudförhandling och att domen ska grundas endast på vad som förekommit vid denna förhandling. Dessa huvudprinciper om muntlighet och omedelbarhet syftar till att säkerställa en så god bevisprövning som möjligt. Även om dessa principer fyller en mycket viktig funktion ställer teknik- och samhällsutvecklingen krav på att fortlöpande överväga om de regler som de

brottsbekämpande myndigheterna och domstolarna ska tillämpa är ändamålsenligt utformade. Regeringen anger att det centrala är att säkerställa en praktiskt fungerande straffprocess som uppfyller kraven på effektivitet och rättssäkerhet och som ger de bästa förutsättningarna att komma fram till materiellt riktiga domar.

Regeringen konstaterar att det av domstolens skyldighet att sörja för att ett brottmål blir tillfredsställande handlagt följer att den bl.a. har ett ansvar för att se till att befogade rättssäkerhetsanspråk från den tilltalades sida tillgodoses. Som också Lagrådet framhåller kommer sådana anspråk fortsatt att kunna tillgodoses inom ramen för en bedömning om huruvida det är lämpligt att lägga fram en ljud- och bildupptagning som bevis. Inom ramen för den bedömningen kan rätten beakta processekonomiska skäl och rättssäkerhetsaspekter, framför allt misstänkta möjlighet att försvara sig och vilka förutsättningar det funnits eller finns att hålla ett effektivt motförhör. Rättens prövning ska också, precis som är fallet med dagens reglering, i första hand utgå från vad parterna anför. Enligt regeringen innebär det att den part som åberopar beviset är den som bär risken för att beviset, med hänsyn till att det inte tagits upp inför rätten, kan ha ett lägre bevisvärde. Till skillnad från Lagrådet bedömer regeringen därmed att tyngdpunkten i rättskipningen inte riskerar att förskjutas på något betänkligt sätt. En reform med utökade möjligheter att använda tidiga förhör som bevis i domstolarna ställer inte heller för höga krav på vare sig parterna eller rätten utan för i stället med sig flera nödvändiga förbättringar i brottmålsprocessen i fråga om bl.a. effektivitet, förutsebarhet, förutsättningar för materiellt riktiga domar och minskad press för förhörspersoner.

Ökade möjligheter att åberopa vittnesattester i brottmål som bevis

Regeringen föreslår ökade möjligheter att åberopa vittnesattester i brottmål som bevis. Enligt förslaget ska en berättelse som någon har lämnat skriftligen med anledning av en redan inledd eller förestående rättegång, eller en uppteckning av en berättelse som någon med anledning av en sådan rättegång lämnat utom rätta, få åberopas som bevis i brottmål om det är lämpligt. Samma sak ska gälla i fråga om en ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning av en sådan berättelse.

Som skäl för förslaget anger regeringen i huvudsak följande. Möjligheterna att åberopa skriftliga vittnesberättelser som bevis i domstol är begränsade. (Se 35 kap. 14 § rättegångsbalken.) Den nuvarande begränsningen i 35 kap. 14 § 4, som medför att en vittnesattest får läggas fram som bevisning i andra fall än som anges i punkterna 1–3 om parterna är överens, motiveras med att en part ska ha möjlighet att invända mot bevismedlet, t.ex. för att ett motförhör inte har hållits eller om det bedöms finnas ett behov av att lägga fram berättelsen muntligt och kunna ställa frågor till personen i anslutning till detta. Enligt regeringen medför en sådan ordning dock även att en part, t.ex. en tilltalad, har möjlighet att förhala rättsprocessen genom att, nära inpå en huvudförhandling

och utan befogat skäl, invända mot bevismedlet, vilket kan leda till att förhandlingen måste ställas in och vittnet kallas till förhandlingen.

Den nuvarande ordningen med ett krav på samtycke kan alltså leda till att de önskade effektivitetsvinsterna med vittnesattester uteblir. Mot den bakgrunden bedömer regeringen, i likhet med utredningen och en majoritet av remissinstanserna, att kravet på att parterna ska vara överens för att en vittnesattest ska få åberopas som bevis i brottmål bör tas bort. Invändningar mot att lägga fram en vittnesattest kan i stället beaktas av rätten inom ramen för en lämplighetsbedömning.

En berättelse som någon lämnat skriftligen med anledning av en inledd eller förestående rättegång, och en berättelse som spelas in av gemene man, omfattar inte de rättssäkerhetsgarantier som ett s.k. tidigt förhör gör. Vittnesattester bör därför inte få åberopas som bevis i samma utsträckning som tidiga förhör. I likhet med utredningen och en majoritet av remissinstanserna anser regeringen i stället att en vittnesattest bör få åberopas som bevis i brottmål om det är lämpligt. Ett sådant krav, i kombination med ett slopat samtyckeskrav, är en bra avgränsning av tillämpningsområdet med beaktande av såväl effektivitets- som rättssäkerhetsaspekter.

Dokumentation av förhör under förundersökningen

Regeringen föreslår att förhör inför en brottsbekämpande myndighet ska dokumenteras genom ljud- och bildupptagning om inte tekniska skäl eller andra särskilda omständigheter talar emot det. Om ett förhör inte dokumenteras genom en ljud- och bildupptagning, får det i stället dokumenteras genom en ljudupptagning.

Möjligheten att åberopa s.k. tidiga förhör som bevis i en rättegång förutsätter att förhöret har dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning (35 kap. 15 § rättegångsbalken). För att öka genomslaget av användningen av tidiga förhör som bevis i domstol finns det, som utredningen föreslår och en majoritet av remissinstanserna instämmer i, skäl att förtydliga att utgångspunkten bör vara att förhör inför en brottsbekämpande myndighet ska dokumenteras genom ljud- och bildupptagning.

Regeringen föreslår vidare att förhör som dokumenterats genom en ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning ska upptecknas och granskas så snart som möjligt efter att förhöret har avslutats.

Tilltrosbestämmelserna ska upphävas

Regeringen föreslår att bestämmelserna om tilltrosbevisning i rättegångsbalken och lagen om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt ska upphöra att gälla. Om tingsrätten i ett mål som överklagas till hovrätten har tagit upp bevisning, behöver beviset tas upp på nytt endast om det finns särskilda skäl.

Som skäl för förslaget anger regeringen i huvudsak följande. Syftet med tilltrosbestämmelserna är att hovrätten inte ska kunna frångå tingsrättens tilltrosbedömning på ett sämre beslutsunderlag än vad tingsrätten haft.

Regeringen framhåller att tilltrosbestämmelserna emellertid många gånger uppfattas som krångliga och otidsenliga. Bestämmelserna är exempelvis inte tillämpliga på ljud- och bildupptagningar som har tagits upp vid förhör inför en brottsbekämpande myndighet eller inför rätten vid en bevisupptagning utom huvudförhandling.

Som utredningen framhåller är det också tveksamt om reglerna fyller den funktion som avses. Praktiskt innebär tilltrosbestämmelserna, när det gäller muntlig bevisning som tagits upp i tingsrätten genom en ljudinspelning, att den som hörts i tingsrätten ofta måste kallas för att höras på nytt i hovrätten, vilket kan ha nackdelar från bevissynpunkt. Regeringen anför att minnet hos vittnen och andra som ska höras kan ha försvagats efter förhöret i tingsrätten. Dessutom finns en risk för att vittnet vid förhöret i hovrätten mer strävar efter att minnas vad han eller hon sagt vid tingsrättsförhöret än vad som verkligen inträffat. Till detta kommer risken för att vittnen och andra som hörts har utsatts för påtryckningar eller hot efter förhöret i tingsrätten. Ett förhör i tingsrätten som är inspelat endast med ljud men som lämnats i närmare anslutning till den aktuella händelsen kan därför i många fall ge ett bättre uttryck för vittnets verkliga iakttagelser och därmed ett bättre underlag för hovrättens avgörande än ett förnyat förhör.

För att tydliggöra att tyngdpunkten i rättskipningen ska ligga i första instans, och ge hovrätten den överprövande funktion som den bör ha, är det därtill en fördel om bevisvärderingen i hovrätten i så stor utsträckning som möjligt kan ske på i stort sett samma material som tingsrätten grundat sin prövning på. Färre omförhör innebär också en effektivare hovrättsprocess. Färre omförhör innebär enligt regeringen även stora fördelar för enskilda. En minskning av antalet omförhör bidrar också till att begränsa parternas rättegångskostnader.

Sammanfattningsvis delar regeringen därför utredningens bedömning, som ingen remissinstans invänder mot, att tilltrosbestämmelserna i rättegångsbalken bör upphävas. Motsvarande ändring bör göras för förfarandet i Högsta domstolen och för förfarandet som omfattas av lagen om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt.

För att tydliggöra att en förnyad bevisupptagning som huvudregel inte ska ske i hovrätten, oavsett i vilken form bevisningen tagits upp i tingsrätten, föreslår utredningen att bestämmelsen i 35 kap. 13 § andra stycket rättegångsbalken ändras så att det av bestämmelsen framgår att hovrätten ska ta upp ett bevis på nytt endast om det finns särskilda skäl. Regeringen instämmer i den bedömningen.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2026. Enligt regeringen behövs det inte några övergångsbestämmelser.

Riksdagens tillkännagivanden

När det gäller tillkännagivandet om utökade möjligheter att använda vittnesattester som bevis (bet. 2021/22:JuU6 punkt 3, rskr. 2021/22:37) anser regeringen att det är tillgodosett genom förslaget som behandlas i avsnitt 5.2 i propositionen och att tillkännagivandet är slutbehandlat.

När det gäller riksdagens tillkännagivande om utökade möjligheter att åberopa berättelser från förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis (bet. 2021/22:JuU6 punkt 4, rskr. 2021/22:37) anser regeringen att tillkännagivandet, som behandlas i avsnitt 5.1 i propositionen, är tillgodosett genom förslaget och därmed är slutbehandlat.

Konsekvenser

Konsekvenser för det brottsbekämpande arbetet

Förslagen om utökade möjligheter att lägga fram tidiga förhör och vittnesattester som bevis i brottmål innebär enligt regeringen minskade påfrestningar för förhörspersoner och en minskad risk för att de utsätts för hot eller påtryckningar, i syfte att få dem att ändra eller ta tillbaka sina berättelser. Det i sin tur kan resultera i förhör med högre bevisvärde och bättre förutsättningar för materiellt riktiga domar. Den ökade möjligheten för förhørsledaren att uppteckna och granska ett förhör så snart som möjligt efter förhöret innebär även bättre förutsättningar för förhören och genererar mer tillförlitlig information. Det i sin tur kan leda till en ökad lagföring av brott.

Konsekvenser för enskilda

Utökade möjligheter att använda tidiga förhör och vittnesattester i brottmål förväntas minska de påfrestningar som väntan på en rättegång kan innebära för vittnen och brottsoffer. Enligt regeringen innebär förslagen också en minskad risk för att vittnen och målsägande utsätts för hot eller andra påtryckningar i syfte att få dem att ta tillbaka eller ändra sina uppgifter inför en rättegång i domstol. Även för enskilda som är häktade bedöms förslagen få positiva effekter eftersom en ökad användning av tidiga förhör och vittnesattester kan leda till kortare häktningstider och minskad restriktionsanvändning, vilket framstår som särskilt angeläget för de barn som sitter häktade.

Motionen

I kommittémotion 2025/26:3951 av Gudrun Nordborg m.fl. (V) föreslår motionärerna att riksdagen ska avslå regeringens förslag i den del som handlar om att omedelbarhetsprincipen inskränks när det gäller s.k. tidiga förhör.

Utskottets ställningstagande

I propositionen lämnar regeringen förslag till ändringar i bl.a. rättegångsbalken och offentlighets- och sekretesslagen. Förslagen syftar till att stärka

rättssäkerheten, öka effektiviteten i domstolsprocessen och minska påfrestningen för brottsoffer och vittnen som deltar i en rättsprocess. Det handlar bl.a. om att berättelser som lämnats vid tidiga förhör och vittnesattester ska få läggas fram som bevis i en rättegång i brottmål i större utsträckning än i dag. Förslagen innebär vidare att tilltrosbestämmelserna upphävs och att det införs en ny sekretessbestämmelse till skydd för uppgifter om tvångsmedel hos Domstolsverket. Som framgår ovan har riksdagen, på utskottets förslag, riktat tillkännagivanden till regeringen som rör vissa av dessa frågor.

När det gäller förslaget om att en berättelse som lämnats vid ett förhör inför en brottbekämpande myndighet och som dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning ska få åberopas som bevis i en rättegång i brottmål om det inte är olämpligt vill utskottet anföra följande. Som regeringen anför i propositionen har möjligheten att åberopa berättelser som lämnats i tidiga förhör inte fått avsedd effekt. Regeringens förslag innebär en presumtion för att ett tidigt förhör ska tillåtas som bevis om inte rätten, utifrån vad parterna anfört, gör bedömningen att det finns betydande processuella nackdelar med att beviset läggs fram på det sättet. Enligt regeringen kan det handla om såväl processekonomiska skäl som rättssäkerhetsaspekter. Regeringen framhåller att det centrala är att säkerställa en praktiskt fungerande straffprocess som uppfyller kraven på effektivitet och rättssäkerhet och som ger de bästa förutsättningarna att komma fram till materiellt riktiga domar. I propositionen pekar regeringen vidare på att befogade rättssäkerhetsanspråk från den tilltalades sida fortsatt kommer att kunna tillgodoses inom ramen för en bedömning om huruvida det är lämpligt att lägga fram en ljud- och bildupptagning som bevis. Inom ramen för den bedömningen kan rätten beakta processekonomiska skäl och rättssäkerhetsaspekter, framför allt misstänkta möjlighet att försvara sig och vilka förutsättningar det funnits eller finns att hålla ett effektivt motförhör. Utskottet instämmer i regeringens uppfattning att en reform med utökade möjligheter att använda tidiga förhör som bevis i domstolarna för med sig flera nödvändiga förbättringar i brottmålsprocessen i fråga om bl.a. effektivitet, förutsebarhet, förutsättningar för materiellt riktiga domar och minskad press för förhörspersoner. Av de skäl som anförs i propositionen ställer sig därför utskottet bakom regeringens förslag om ökade möjligheter att åberopa berättelser i tidiga förhör som bevis. När det sedan gäller övriga lagförslag har det inte väckts någon motion som går emot att dessa nu antas. Sammanfattningsvis anser utskottet att riksdagen bör anta regeringens lagförslag med den redaktionella ändring som framgår av utskottets förslag till riksdagsbeslut. Därmed avstyrker utskottet motion 2025/26:3951 (V).

Slutligen har utskottet inte några invändningar mot hur regeringen har redovisat riksdagens tillkännagivanden i propositionen.

Reservation

En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess (V)

av Gudrun Nordborg (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut borde ha följande lydelse:

Riksdagen

a) avslår regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken i de delar det avser 35 kap. 15 § och antar lagförslaget i övrigt,

b) antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1994:831) om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt med den ändringen att orden ”den 30 juni 2026” i ingressen ska bytas ut mot ”vid utgången av juni 2026”,

2. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2025/26:155 punkterna 2 och 3 samt motion

2025/26:3951 av Gudrun Nordborg m.fl. (V) och

bifaller delvis proposition 2025/26:155 punkt 1.

Ställningstagande

Jag har ingen invändning mot att förhör under förundersökningen återopas under rättegången om det bedöms lämpligt. Det kan t.ex. vara nödvändigt med tanke på vittnen och brottsoffer eller om en tilltalad ändrar sin utsaga under rättegången. Däremot värnar jag om omedelbarhetsprincipen i domstol. Syftet med principen är att säkerställa att domstolen bedömer bevisningen utifrån vad som faktiskt presenteras under förhandlingen och därmed kan göra en mer rättvis och tillförlitlig bevisvärdering. Rätten till en rättvis rättegång är en grundläggande princip i svensk rätt och är central för att upprätthålla rätts-säkerheten i samhället. Processen ska bl.a. ge möjlighet att ta del av och bemöta bevisning samt ge rätt till försvar. Min farhåga är att regeringens förslag riskerar att inskränka rätten till en rättvis rättegång genom att bevisupptagningen förskjuts till förundersökningen.

Lagrådet avråder från att ändra presumtionen för när tidiga förhör får återopas som bevis eftersom en sådan ändring riskerar att förskjuta tyngdpunkten i bevisupptagningen till att bevisning endast tas upp av brottsbekämpande myndigheter under förundersökningen. Lagrådet anför vidare att utredningen (SOU 2024:51) bedömer att en sådan ändring inte bör göras. En presumtion kommer, enligt utredningen, tillsammans med en reglering av att förhör som huvudregel ska dokumenteras genom ljud och bild, att i alltför stor utsträckning förskjuta tyngdpunkten i bevisupptagningen från domstolarna till de brottsbekämpande myndigheterna och upphäva omedelbarhetsprincipen.

En majoritet av remissinstanserna instämmer i utredningens bedömning att förutsättningarna för när en berättelse som lämnats vid ett förhör inför en brottsbekämpande myndighet ska få åberopas som bevis inte bör ändras. Flera av remissinstanserna framhåller att regleringen nyligen trätt i kraft och att det inte finns något behov av att ändra den. Regeringen motiverar lagändringen bl.a. med att Åklagarmyndigheten har lyft till utredningen att domstolarna sällan lämnar förhandsbesked inför huvudförhandlingen i frågan om tidiga förhör kommer att tillåtas som bevisning. Detta leder till att förhörspersonerna i stor utsträckning kallas till förhandlingen trots att åklagarna enbart åberopat det tidiga förhöret som bevisning. Det förekommer även att åklagare under beredningen av målet får avslag på sin framställan, men att det tidiga förhöret sedan ändå tillåts. Jag menar att detta problem bör kunna lösas med bättre planering och framförhållning av domstolarna.

Riksdagen bör alltså avslå förslaget i den del som handlar om en ändring av omedelbarhetsprincipen när det gäller s.k. tidiga förhör (35 kap. 15 §). I övrigt står jag bakom förslagen i propositionen.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2025/26:155 En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1994:831) om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt.
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Följdmotionen

2025/26:3951 av Gudrun Nordborg m.fl. (V):

Riksdagen avslår proposition 2025/26:155 i den del som handlar om att omedelbarhetsprincipen inskränks, när det gäller s.k. tidiga förhör.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken¹

dels att 50 kap. 23 §, 51 kap. 23 § och 55 kap. 14 § ska upphöra att gälla, *dels* att 23 kap. 21 och 21 b §§ och 35 kap. 13–15 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap.21 §²

Vid förundersökningen ska det föras ett protokoll över det som har förekommit som är av betydelse för utredningen.

När en utsaga av en misstänkt eller någon annan har upptecknats ska utsagan läsas upp eller den som hörts ges tillfälle att på något annat sätt granska uppteckningen. Den hörde ska också tillfrågas om han eller hon har något att invända mot innehållet. Uppteckningen och granskningen ska göras innan förhöret avslutas eller, om förhöret är särskilt omfattande eller behandlat komplicerade sakförhållanden, så snart som möjligt därefter. En invändning som inte medför någon ändring ska antecknas. Efter granskningen får uppteckningen inte ändras. Om utsagan har antecknats i protokollet först efter granskningen, ska uppteckningen biläggas handlingarna.

När en utsaga av en misstänkt eller någon annan har upptecknats ska utsagan läsas upp eller den som hörts ges tillfälle att på något annat sätt granska uppteckningen. Den hörde ska också tillfrågas om han eller hon har något att invända mot innehållet. Uppteckningen och granskningen ska göras innan förhöret avslutas eller, om förhöret är särskilt omfattande eller *har* behandlat komplicerade sakförhållanden *eller har dokumenterats genom en ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning*, så snart som möjligt därefter. En invändning som inte medför någon ändring ska antecknas. Efter granskningen får uppteckningen inte ändras. Om utsagan har antecknats i protokollet först efter granskningen, ska uppteckningen biläggas handlingarna.

¹ Senaste lydelse av
50 kap. 23 § 2016:37
51 kap. 23 § 2016:37
55 kap. 14 § 2016:37.

² Senaste lydelse 2017:176.

Andra stycket gäller inte förhör som dokumenteras genom en ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning, och som upptecknas skriftligen i sin helhet.

I mindre mål får i stället för protokoll kortfattade anteckningar föras över det väsentliga som har förekommit vid förundersökningen.

21 b §³

Förhör *får* dokumenteras genom en ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning.

Vid bedömningen av om ett förhör bör dokumenteras genom en ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning ska brottets beskaffenhet, utsagans förväntade betydelse och den hördes personliga förhållanden särskilt beaktas.

Förhör *ska* dokumenteras genom ljud- och bildupptagning *om inte tekniska skäl eller andra särskilda omständigheter talar emot det.*

Om ett förhör inte dokumenteras genom en ljud- och bildupptagning, får det i stället dokumenteras genom en ljudupptagning.

35 kap.

13 §⁴

Vid huvudförhandlingen ska de bevis som har tagits upp utom huvudförhandlingen tas upp på nytt, om rätten finner att det är av betydelse i målet och det inte finns något hinder mot att ta upp beviset. Om ett muntligt bevis som har tagits upp inför rätten kan läggas fram genom en ljud- och bildupptagning, får beviset tas upp på nytt endast om ytterligare frågor behöver ställas eller om det finns särskilda skäl. I tvistemål där förlikning om saken är tillåten krävs det dessutom att någon av parterna begär att beviset tas upp på nytt.

Om tingsrätten i ett mål som överklagats till hovrätten har tagit upp bevisning, behöver beviset tas upp på nytt endast om *hovrätten finner att det är av betydelse för utredningen*. Om ett muntligt bevis kan läggas fram i hovrätten genom en ljud- och bildupptagning av

Vid huvudförhandlingen ska de bevis som har tagits upp utom huvudförhandlingen tas upp på nytt, om rätten finner att det är av betydelse i målet och det inte finns något hinder mot att ta upp beviset. Om ett muntligt bevis som har tagits upp inför rätten kan läggas fram genom en ljud- och bildupptagning, får beviset tas upp på nytt endast om ytterligare frågor behöver ställas eller om det finns särskilda skäl. I tvistemål där förlikning om saken är tillåten krävs det dessutom att någon av parterna begär att beviset tas upp på nytt.

Om tingsrätten i ett mål som överklagats till hovrätten har tagit upp bevisning, behöver beviset tas upp på nytt endast om *det finns särskilda skäl*. Om ett muntligt bevis kan läggas fram i hovrätten genom en ljud- och bildupptagning av förhöret vid tingsrätten, får

³ Senaste lydelse 2017:176.

⁴ Senaste lydelse 2016:37.

förhöret vid tingsrätten, får beviset tas upp på nytt endast om ytterligare frågor behöver ställas. Ett bevis som avses i detta stycke får tas upp på nytt även utan *begäran av part*.

I Högsta domstolen får de bevis som har tagits upp av lägre rätt tas upp på nytt endast om det finns synnerliga skäl.

Om ett bevis inte tas upp på nytt ska det läggas fram på lämpligt sätt.

14 §⁵

En berättelse som någon har lämnat skriftligen med anledning av en redan inledd eller förestående rättegång, eller en uppteckning av en berättelse som någon med anledning av en sådan rättegång har lämnat inför åklagare eller Polismyndigheten eller annars utom rätta, får åberopas som bevis i rättegången

1. om det är särskilt föreskrivet,

2. om förhör med den som lämnat berättelsen inte kan hållas vid eller utom huvudförhandling eller i övrigt inför rätten,

3. om det finns särskilda skäl med hänsyn till de kostnader eller olägenheter som ett förhör vid eller utom huvudförhandling kan antas medföra, fördelarna med ett sådant förhör, berättelsens betydelse eller övriga omständigheter, *eller*

4. *om parterna godtar det och det inte är uppenbart olämpligt.*

2. om förhör med den som lämnat berättelsen inte kan hållas vid eller utom huvudförhandling eller i övrigt inför rätten, *eller*

3. om det finns särskilda skäl med hänsyn till de kostnader eller olägenheter som ett förhör vid eller utom huvudförhandling kan antas medföra, fördelarna med ett sådant förhör, berättelsens betydelse eller övriga omständigheter.

I tvistemål får en sådan skriftlig berättelse eller uppteckning av en berättelse som avses i första stycket även i andra fall än som anges där åberopas som bevis i rättegången, om parterna godtar det och det inte är uppenbart olämpligt.

I brottmål får en sådan skriftlig berättelse eller uppteckning av en berättelse som avses i första stycket även i andra fall än som anges där åberopas som bevis i rättegången, om det är lämpligt.

Det som sägs i *första stycket* om en skriftlig eller upptecknad berättelse ska också tillämpas i fråga om en ljudupptagning eller en

Det som sägs i *första–tredje styckena* om en skriftlig eller upptecknad berättelse ska också tillämpas i fråga om en

⁵ Senaste lydelse 2021:1107.

ljud- och bildupptagning av en berättelse.

ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning av en berättelse.

15 §⁶

I brottmål får en berättelse som lämnats vid ett förhör inför en brottsbekämpande myndighet och som dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning åberopas som bevis i rättegången även i andra fall än de som anges i 14 §, om det är *lämpligt*.

I brottmål får en berättelse som lämnats vid ett förhör inför en brottsbekämpande myndighet och som dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning åberopas som bevis i rättegången även i andra fall än de som anges i 14 §, om det *inte* är *olämpligt*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

⁶ Senaste lydelse 2021:1107.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:831) om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (1994:831) om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt¹ ska upphöra att gälla den 30 juni 2026.

¹ Senaste lydelse av 7 § 2019:248.

3 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att det i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska införas tre nya paragrafer, 18 kap. 1 b §, 35 kap. 12 b och 12 c §§, och närmast före 35 kap. 12 b och 12 c §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 kap.

1 b §

Sekretess gäller hos Domstolsverket för uppgift om tvångsmedel, om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller sådan framtida verksamhet som avses i 1 § skadas om uppgiften röjs.

35 kap.

Sekretessbrytande bestämmelse

12 b §

Sekretessen enligt 12 § hindrar inte att en domstol lämnar en uppgift till Domstolsverket, om uppgiften behövs för att genomföra en utbetalning av ersättning för någons inställelse i domstol.

Överföring av sekretess

12 c §

Om Domstolsverket får en uppgift som är sekretessreglerad i 12 § från en domstol, blir sekretessbestämmelsen tillämplig på uppgiften även hos Domstolsverket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.